

Ελληνικός Αστικός Σχεδιασμός και Τοπική Agenda 21¹

Ε. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ*

1. Εισαγωγή

Κατά την παγκόσμια σύνοδο του Ο.Η.Ε. για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη (United Nations Conference for Environment and Development) που έλαβε χώρα στο Rio de Janeiro της Βραζιλίας τον Ιούνιο του 1992, αποφασίστηκε εκτός άλλων² η γενική αποδοχή της Agenda 21 (Οδηγός 21). Στη Σύνοδο αυτή έλαβαν μέρος εκπρόσωποι των κυβερνήσεων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Φορείς της οικονομικής και επιστημονικής ζωής, καθώς και μέλη μη κυβερνητικών οργανώσεων (Non Governmental Organizations) από 179 χώρες.

Η Agenda 21 αποτελεί ένα πλαίσιο Προγράμματος Πολιτικής και Δράσης σε παγκόσμιο επίπεδο για τον 21ο αιώνα με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη³. Αποτελείται από 40 κεφάλαια και χωρίζεται σε 4 μέρη: Το πρώτο μέρος (κεφ.2-κεφ.8) περιλαμβάνει την "Κοινωνική και Οικονομική Διάσταση" με αναφορά στην Καταπολέμηση της Φτώχειας, την Πληθυσμιακή Δυναμική, την Προστασία της Υγείας και την Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη. Στο δεύτερο μέρος (κεφ.9-κεφ.22) τίθενται θέματα "Διατήρησης και Διαχείρισης των πόρων για την ανάπτυξη" με έμφαση στην Προστασία της Ατμόσφαιρας, την Καταπολέμηση της Αποψίλωσης, τη Διατήρηση της Βιολογικής Ποικιλίας αλλά και τη Διαχείριση

* Ευανθία Αθανασοπούλου, Πολιτικός Μηχανικός, Δρ. Χωροτάκτης-Πολεοδόμος (TU Berlin), Συνεργάτης Νομαρχιακής Επιχείρησης Ανάπτυξης Ν.Α. Αχαΐας.

των Απορριμμάτων. Το τρίτο μέρος (κεφ.23-κεφ.32) αναφέρεται στην “Ενδυνάμωση του ρόλου σημαντικών ομάδων” τονίζοντας την σημασία συμμετοχής κοινωνικών ομάδων και φορέων στις διαδικασίες για την εφαρμογή της Agenda 21. Τέλος το τέταρτο μέρος (κεφ.33-κεφ.40) εξετάζει τις “Δυνατότητες της Εφαρμογής” αναφερόμενο σε οικονομικά, οργανωτικά και θεσμικά εργαλεία όπως η μεταφορά τεχνολογίας, το επίπεδο εκπαίδευσης, η διεθνής συνεργασία, η δημιουργία δεικτών αειφορίας κ.α.

Ένας από τους σημαντικούς στόχους της Agenda 21 είναι η ένταξη του περιβαλλοντικού προβληματισμού στις Τομεακές Πολιτικές (αγροτική, τουριστική, ενεργειακή κλπ.). Στην φιλοσοφία που εισάγει η Agenda 21 η συνετή διαχείριση των φυσικών πόρων βαρύνει εξίσου σημαντικά με κλασικές οικονομικές και κοινωνικές αναπτυξιακές παραμέτρους. Οι τελευταίες πρέπει ουσιαστικά να προσδιοριστούν εκ νέου. Διότι ένα αναπτυξιακό μοντέλο που δίνει προτεραιότητα στην περιβαλλοντική προστασία υπαγορεύει και προϋποθέτει αλλαγές στα οικονομικά μοντέλα παραγωγής, στη διακίνηση και κατανάλωση αγαθών, τελικά στα ισχύοντα πρότυπα συμπεριφοράς και τον τρόπο ζωής των ανθρώπων παγκοσμίως και ειδικά στις ανεπτυγμένες χώρες. Η Agenda 21 πάντως, αποτελεί ένα γενικότερο πλαίσιο περιβαλλοντικής-αναπτυξιακής πολιτικής, που μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικές εθνικές ή τοπικές επιλογές στόχων και εργαλείων σχεδιασμού.

Από τη Σύνοδο του Ρίο το 1992 έχουν ήδη περάσει 6 χρόνια. Έκτοτε έχει ξεκινήσει μία προσπάθεια προσδιορισμού και προώθησης του περιεχομένου του παραπάνω προγράμματος σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην Ελλάδα, παρόλο που οι έννοιες περιβάλλον και αειφόρος ανάπτυξη έχουν ενταχθεί στην τρέχουσα επισημονική ορολογία, απουσιάζουν έρευνες σχετικές με την εφαρμογή των αρχών και στόχων της Agenda 21 στο χωρικό σχεδιασμό. Στο παρακάτω άρθρο γίνεται μια απόπειρα αξιολόγησης των δυνατοτήτων που απορρέουν για τον αστικό σχεδιασμό στην Ελλάδα μέσα από τις απαιτήσεις ενός σημαντικού στόχου-εργαλείου της Agenda 21, της Τοπικής Agenda 21.

2. Τοπική Agenda 21

Μέσα στο κείμενο της Agenda 21 και ειδικότερα στο κεφ. 28 υπογραμμίζεται ο ρόλος-κλειδί της τοπικής αυτοδιοίκησης προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτός ο ρόλος έγκειται στην ενεργοποίηση του τοπικού επιπέδου σε σχέση με την υλοποίηση των στόχων της Agenda 21. Στο ίδιο κεφάλαιο (κεφ. 28, παρ. 2α) καλούνται οι δήμοι και οι κοινότητες να συντελέσουν στην επίτευξη μιας ευρύτερης συναίνεσης με στόχο την δημιουργία μιας Τοπικής Agenda 21 (Local Agenda 21), μέχρι το τέλος του 1996.

Τι είναι όμως η Τοπική Agenda 21; Μία Τοπική Agenda 21 διαμορφώνεται μέσω του περιεχομένου της αλλά και του διαδικαστικού πλαισίου λειτουργίας της. Ως προς το περιεχόμενο της η Τοπική Αυτοδιοίκηση καλείται μέσω της Τοπικής Agenda 21 να μεταφέρει τις αρχές της Agenda 21 σε τοπικό επίπεδο. Να δημιουργήσει δηλαδή ένα τέτοιο μακροπρόθεσμο πλαίσιο στόχων και πολιτικών που λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες ενός συγκεκριμένου χώρου να συμβάλλει στην οικονομική, οικολογική και κοινωνική ανάπτυξή του. Ως προς το πλαίσιο λειτουργίας της η Τοπική Αυτοδιοίκηση καλείται να συμβάλλει με την ενεργοποίηση και τους χειρισμούς της στην πληροφόρηση, ευαισθητοποίηση και συμμετοχή των πολιτών σε σχέση με τα παραπάνω. Παράλληλα δεσμεύεται να ασκήσει καθοριστικό ρόλο σε θέματα (συναίνεσης επί της) διαδικασίας αποφάσεων καθώς και να ενισχύσει τη συνεργασία της με άλλους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Στην προώθηση της Τοπικής Agenda 21 συνέβαλλε σειρά πρωτοβουλιών σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό επίπεδο, οι οποίες διαδέχθηκαν την Σύνοδο του Ρίο όπως:

- α) η πρώτη Ευρωπαϊκή Σύνοδος για βιώσιμες πόλεις και οικισμούς, που διοργανώθηκε σε Ευρωπαϊκό επίπεδο από την "Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για βιώσιμες πόλεις και οικισμούς" (European Campaign for Sustainable Cities and Towns) στο Aalborg της Δανίας τον Μάιο του 1994 και κατέ-

- ληξε στην ψήφιση της Χάρτας (Charter) του Aalborg,
- β) η διατύπωση ενός Ευρωπαϊκού Σχεδιαστικού Οδηγού Τοπικής Agenda 21 (European Local Agenda 21 Planning Guide) από το Διεθνές Συμβούλιο για Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες (International Council for Local Environmental Initiatives) στο Freiburg της Γερμανίας τον Σεπτέμβριο του 1995,
 - γ) η Σύνοδος Μεσογειακών Πόλεων για την Τοπική Agenda 21 στη Ρώμη το Νοέμβριο του 1995,
 - δ) η Σύνοδος για τους Ανθρώπινους Οικισμούς "Habitat II" στην Κωνσταντινούπολη τον Αύγουστο του 1996 και
 - ε) η δεύτερη Ευρωπαϊκή Σύνοδος της Λισαβόνα τον Οκτώβρη του 1996, για την αξιολόγηση των συμπερασμάτων της Χάρτας του Aalborg και τη χάραξη νέων κατευθύνσεων.

Από τις παραπάνω πρωτοβουλίες επιβεβαιώνεται δε, πως παρόλη τη διαφοροποίηση των προβλημάτων των αστικών κέντρων στις βιομηχανικές χώρες και τις χώρες του τρίτου κόσμου, η απαίτηση μιας βιώσιμης αστικής πολιτικής είναι κοινή.

2.1. Αρχές της Τοπικής Agenda 21

Σύμφωνα τώρα με όσα διατυπώθηκαν στη Σύνοδο του Ρίο και συγκεκριμενοποιήθηκαν κυρίως μέσω της Χάρτας του Aalborg, η Τοπική Agenda 21 αποτελεί ένα Σχέδιο Δράσης (και όχι απλώς μια διακήρυξη προθέσεων) με συγκεκριμένους στόχους, μεθοδολογία και χρονοδιάγραμμα.

- Η Τοπική Agenda 21 θέτει σα στόχο την *οικονομική, κοινωνική και οικολογική ανάπτυξη*. Σ' αυτό το Σχέδιο Δράσης πέρα από τα ζητήματα αξιοποίησης πόρων, δημιουργίας θέσεων εργασίας, βελτίωσης βιοτικού επιπέδου, ελέγχου της φτώχειας και του κοινωνικού διαχωρισμού, δίνεται ιδιαίτερο βάρος στην προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος.
- Η Τοπική Agenda 21 θέτει μεταξύ άλλων ως *οικολογικούς αναπτυξιακούς στόχους* την μείωση κατανάλωσης των φυσικών πόρων, την εξοικονόμηση ενέργειας, τη φιλική προς το περιβάλλον διαχείριση αποβλήτων, τη βελτίωση του αστικού περιβάλ-

λοντος, την προστασία των αστικών οικοσυστημάτων και την “Πράσινη” Κατανάλωση. Μέσω αυτής προωθείται συνολικά, ο περιορισμός της ρύπανσης του εδάφους, των υδάτων και της ατμόσφαιρας και η προστασία της χλωρίδας και πανίδας.

- Η Τοπική Agenda 21 είναι ένα *Μακροχρόνιο Σχέδιο Δράσης*. Το 21, που σημαίνει για τον 21ο αιώνα, υπενθυμίζει ότι η επιλογή των στόχων θα πρέπει αφενός να αποφασίζεται συνεκτιμώντας τις ανάγκες και των μελλοντικών γενεών, αφετέρου να μη γίνεται με μόνο κριτήριο την υλοποίηση τους στο χρονικό ορίζοντα της θητείας των συγκεκριμένων προσώπων που συμμετέχουν.
- Η Τοπική Agenda 21 είναι Τοπική και απαιτεί την ενεργό συμμετοχή της *Τοπικής Αυτοδιοίκησης*. Εδώ αναγνωρίζεται και πιστοποιείται ο σημαντικός ρόλος της τελευταίας στην αναπτυξιακή διαδικασία. Συγκεκριμένα το κεφ. 28, παρ. 1 της Agenda 21 αντανakλά εκτός άλλων την αρχή του ρυπαίνοντος υπαιτίου. Οι περιβαλλοντικές ρυπάνσεις και καταστροφές, παρόλες τις ολικές τους επιπτώσεις, προκαλούνται κατά κανόνα από τοπικές “αναπτυξιακές” δραστηριότητες (συγκοινωνιακά έργα, βιομηχανικές εγκαταστάσεις κλπ.). Ταυτόχρονα η περιβαλλοντική ποιότητα μιας περιοχής καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις αναπτυξιακές της δυνατότητες. Έτσι λοιπόν το τοπικό επίπεδο ως κοινή αναφορά των δύο παραμέτρων αναπτυξιακές δραστηριότητες-περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι εκείνο που καλείται να δώσει λύσεις μέσα στο πλαίσιο του Προγραμματικού Σχεδιασμού.
- Η Τοπική Agenda 21 απαιτεί τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών ομάδων. Οι ίδιοι οι πολίτες συμμετέχοντας και μεταφέροντας τις δικές τους προτάσεις σχεδιάζουν άμεσα για την περιοχή τους.
- Η Τοπική Agenda 21 απαιτεί *συναίνεση* ως προς τις αποφάσεις που θα παρθούν. Συζήτηση και Διάλογος πρέπει να οδηγήσουν σε μια απόφαση συναίνεσης (και όχι πλειοψηφίας) για την επιθυμητή αναπτυξιακή πορεία μιας περιοχής. Η συναινετική Απόφαση θα είναι λοιπόν μία συνεχής διαδικασία, μια συνε-

χής αξιολόγηση επιχειρημάτων και συμφερόντων και τελικώς μια προσέγγιση με το ένα ή το άλλο είδος συμβιβασμού.

- Η Τοπική Agenda 21 συνεπάγεται *συνεργασία και διασύνδεση με διεθνείς φορείς*. Από την στιγμή που ξεκινά η σύσταση της Τοπικής Agenda 21, ο δήμος/κοινότητα μπορεί, αν θέλει, να γίνει μέλος του Διεθνούς Συμβουλίου για Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες με σκοπό την ανταλλαγή προβληματισμού και εμπειριών. Αυτή η διαδικτύωση με άλλες κοινότητες που συμμετέχουν σε μια παρόμοια διαδικασία, δρα εμποικοδομητικά στο ξεπέρασμα των δυσκολιών που πιθανόν εμφανιστούν στην πορεία.

2.2. Η Τοπική Agenda 21 σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό Αστικό Σχεδιασμό

Η Τοπική Agenda 21 χαιρετίστηκε με ιδιαίτερο ενθουσιασμό από Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία, η Ολλανδία, η Δανία και η Αγγλία, οι οποίες χαρακτηρίζονται από μια μακρόχρονη παράδοση στον Αστικό Σχεδιασμό. Παρατηρήθηκε δε σ' αυτές τις χώρες μια έντονη δραστηριοποίηση για την προώθηση της Τοπικής Agenda τόσο από πλευράς διοίκησης (και μάλιστα παράλληλα σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο), όσο και από πλευράς φορέων συμπεριλαμβανομένων και των μη κυβερνητικών οργανώσεων. Από το 1992 μάλιστα, ξεκίνησε ένας μακρύς διάλογος σχετικά με το τι πραγματικά καινούργιο συνεπάγεται η Τοπική Agenda 21 στα πλαίσια του Αστικού Σχεδιασμού.

Ο διάλογος αυτός ήταν αναμενόμενος λαμβανομένου υπόψη ότι στις χώρες αυτές η περιβαλλοντική διάσταση αποτελούσε και αποτελεί μια σημαντική διάσταση του Αστικού Σχεδιασμού. Ο στόχος της περιβαλλοντικής προστασίας συνετέλεσε μάλιστα εδώ και χρόνια στην *Οικολογικοποίηση* του Αστικού Σχεδιασμού (ecological urban restructuring, Ökologisierung der Stadtplanung), που γίνεται εμφανής με διάφορους τρόπους. Στην Γερμανία, και σ' ένα πρώτο επίπεδο προωθείται η ιδέα της "συμπαγούς πόλης". Επαναπυκνοδομείται δηλαδή το ιστορικό κέντρο και οι κεντρικοί

οικιστικοί παρήγες με αύξηση του συντελεστή δόμησης και περιορισμό της οικοδόμησης ελεύθερων χώρων. Παράλληλα προωθείται η ανάμιξη των χρήσεων γης (κυρίως κατοικίας με επασχόληση) και η βελτίωση των μαζικών μεταφορών. Τα παραπάνω έχουν ως στόχο την αποφυγή περιττών μετακινήσεων και τον περιορισμό της χρήσης ΙΧ. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο ο οικολογικός αστικός σχεδιασμός εμφανίζεται ως οικολογική οικοδόμηση (ecological building restructuring, ökologisches Bauen) και ανάπλαση. Υιοθετείται λοιπόν η χρήση οικολογικών κριτηρίων για την επιλογή τόσο των προτάσεων αστικών παρεμβάσεων (αναπλάσεων και βελτιώσεων) όσο και των οικοδομικών υλικών στην κατασκευή. Αναφορικά με την κατασκευή κυρίως προκηθείται ο βιοκλιματικός σχεδιασμός με π.χ. λύσεις κλειστού κελώματος νερού, επιτύπιας αετοδόμησης των απορριμμάτων και χρήση ενέργειας που προέρχεται από ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές, ενώ παράλληλα προτιμούνται π.χ. οικοδομικά υλικά που παράγονται με λιγότερη ενέργεια ή από ανακύκλωση και που είναι αβλαβή για την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον. Σ' ένα τρίτο επίπεδο η πόλη αντιμετωπίζεται ως οικοσύστημα (urban ecology, Stadtökologie). Εδώ δίνεται έμφαση στη βελτίωση και προστασία της αστικής γλωρίδας και πανίδας, τη δημιουργία και αναμόρφωση ελεύθερων χώρων, τη βελτίωση του αστικού μικροκλίματος κ.α. (Lichtenberger 1993).

Εκτός όμως από την Οικολογικοποίηση του Αστικού Σχεδιασμού υπήρξε ένας ακόμη παράγοντας που έθεσε υπό διερεύνηση το καινούργιο που θα συνεπαγόταν η Τοπική Agenda 21. Αυτός ο παράγοντας σχετιζόταν με τα θέματα συμμετοχικών διαδικασιών και αποκέντρωσης που η Τοπική Agenda 21 διαπραγματεύεται, και τα οποία για πολλές Ευρωπαϊκές χώρες αποτελούν πραγματικότητα εδώ και δεκαετίες. Στη Γερμανία και την Σκανδιναβία (με παράδοση και σε θέματα αποκέντρωσης) υποστηρίχθηκε μάλιστα ότι μέσω της Τοπικής Agenda 21 δε γίνεται λόγος για ένα νέο σχεδιαστικό παράδειγμα, αλλά για την επισφράγιση των (μέχρι τότε) σχεδιαστικών τεκτονόμενων (Kuhn, Zimmermann, Zimmermann 1996). Ως καινούργιο στοιχείο θεωρήθηκε

πάντως η έμφαση που δίνει η Τοπική Agenda 21 σε μακροπρόθεσμους στόχους, η προώθηση της συμμετοχής τοπικών ομάδων σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι τα μέχρι τότε υπάρχοντα σχεδιαστικά εργαλεία και η συστηματική ένταξη των τομεακών πολιτικών σε μια ενιαία αναπτυξιακή λογική.

Συνολικά στον Ευρωπαϊκό χώρο αριθμούνται πάνω από 500 δήμοι/κοινότητες (200 στην Γερμανία, 100 στην Ολλανδία, 80 στην Σκανδιναβία, 50 στην Αγγλία κ.α.), οι οποίες διαθέτουν ή βρίσκονται στη διαδικασία διατύπωσης μιας Τοπικής Agenda 21. Αυτή μάλιστα η διαδικασία συνοδεύτηκε πάντα από σειρά δυσκολιών όπως επιβεβαιώνει και η εμπειρία των παραπάνω χωρών. Κατ' αρχήν η αειφορία αποδείχθηκε ένα σισύφειο εγχείρημα σε σχέση με την πρακτική διατύπωση και έκφρασή της. Συγκεκριμένα η έρευνα για τον καθορισμό των επιμέρους στόχων (οικονομικών, κοινωνικών και οικολογικών) μέσω "δεικτών αειφορίας" επισκίασε το ζητούμενο της συμβατότητας ανάμεσα τους, ενώ διαπιστώθηκαν μεγάλες δυσκολίες σχετικά με τον έλεγχο επιτυχίας των τιθέμενων στόχων (Billharz, Moldan 1996). Παράλληλα προέκυψε η ανάγκη αποσαφήνισης του ειδικού ρόλου του φορέα που θα διαχειρίζεται την Τοπική Agenda 21, ένα ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα δεδομένου ότι σε πολλές περιπτώσεις υπήρχαν ήδη αναπτυξιακοί φορείς αστικού σχεδιασμού. Τέλος διαπιστώθηκε ότι στη διαδικασία διατύπωσης της Τοπικής Agenda 21 συμμετείχαν εκείνες κυρίως οι κοινωνικές ομάδες που και στο παρελθόν παρουσίαζαν κοινωνικό έργο και δράση, ενώ η ενεργοποίηση άλλων ομάδων ή πολιτών ήταν μάλλον δύσκολη έως αδύνατη (Bezirksamt Berlin-Koepenick 1995, Lokale Agenda 21 in Hannover 1997).

3. Τοπική Agenda 21 και Αστικός Σχεδιασμός στην Ελλάδα σήμερα

Ποια είναι όμως η "τύχη" της Τοπικής Agenda 21 στην Ελλάδα; Οι μέχρι στιγμής σχετικές εξελίξεις περιορίζονται στο πι-

λοτικό πρόγραμμα “Συνεργασία Τοπικών Αρχών για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την Τοπική Agenda 21” που πραγματοποιούν οι Δήμοι Αμαρουσίου και Χαλανδρίου υποστηριζόμενοι από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και την Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων (ΚΕΔΚΕ)⁵. Το Πρόγραμμα αυτό που εγκρίθηκε από την Επιτροπή LIFE της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ξεκίνησε στις αρχές του 1996 με ερευνητικό αντικείμενο μια σειρά τομέων όπως Ενέργεια, Διαχείριση Αποβλήτων, Αστικό Περιβάλλον, Μεταφορές, Εργασία, Δημοκρατία σε Τοπικό Επίπεδο κ.α., ενώ δόθηκε έμφαση και σε θέματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των οργάνων της τοπικής κοινότητας (περιβαλλοντική κατάρτιση μέσω διοργάνωσης σεμιναρίων). Η τελευταία αυτή παράμετρος θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, δεδομένου ότι μέχρι πρόσφατα η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση ως εργαλείο περιβαλλοντικής πολιτικής απουσίαζε στην Ελλάδα. Σήμερα (1998) καμία ελληνική πόλη δε διαθέτει Τοπική Agenda 21, ενώ είναι μάλλον βέβαιο, ότι η πλειοψηφία των Δημοτικών Συμβουλίων και των πολιτών αγνοεί την ύπαρξη της.

3.1. Δεσμεύσεις και προϋποθέσεις για την εφαρμογή της Τοπικής Agenda 21 στον Ελληνικό Αστικό Σχεδιασμό

Η μεγάλη καθυστέρηση σε σχέση με τη διατύπωση Τοπικής Agenda 21 στην Ελλάδα καθόλου δε σχετίζεται βέβαια με την έλλειψη προβλημάτων στον αστικό χώρο. Τουναντίον η σημερινή αστική ανάπτυξη μέσα από τα προβλήματα που τη χαρακτηρίζουν και όπως εκφράζεται μέσα από τα αντίστοιχα παραγωγικά και καταναλωτικά πρότυπα απέχει πολύ από το να χαρακτηριστεί ως αειφορική (ακόμη και με τις επιεικέστερες εννοιολογικές προσεγγίσεις). Τα προβλήματα αυτά αφ’ ενός σχετίζονται με την περιβαλλοντική υποβάθμιση των πόλεων, (όπως μεγάλος βαθμός τσιμεντοποίησης, έλλειψη πρασίνου και ελεύθερων χώρων, έντονα κυκλοφοριακά προβλήματα, ατμοσφαιρική ρύπανση, ηχορύπανση κ.α.), και αφ’ ετέρου με την καταστροφή της πολιτιστι-

κής τους κληρονομιάς (π.χ. μέσω της μέχρι και πρόσφατα αδιάκριτης κατεδάφισης ιστορικών τομέων και παλαιών κτιρίων). Επιπροσθέτως σχετίζονται με πολωτικές τάσεις μεταξύ υποβαθμισμένων συνοικιών των αστικών κέντρων, (συνοικιών δηλαδή με οικονομικά, κοινωνικά και οικιστικά προβλήματα όπως υψηλούς δείκτες ανεργίας, κοινωνικό αποκλεισμό μειονεκτούντων ομάδων, έντονη παρουσία τσιγγάνων ή μεταναστών, παλιά εγκαταλελειμμένα κτίρια κ.λ.π.) σε αντιπαράβολή με αντίστοιχα πλούσιες συνοικίες.

Αναφορικά τώρα με τα Ελληνικά Σχεδιαστικά δεδομένα, το Υπουργείο ΠΕΧΩΔΕ σε συνεργασία με άλλα Υπουργεία και Φορείς έχει τα τελευταία χρόνια δρομολογήσει σειρά ενεργειών και μέτρων με στόχο την αναβάθμιση της οικολογικής διάστασης στο Σχεδιασμό. Στα μέτρα αυτά εντάσσονται η ψήφιση του νόμου 2508/1997 για την “Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας” και η έκδοση εγκυκλίου για την εφαρμογή του, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τις Πόλεις και την Στέγαση 1996-2000⁶, το Σχέδιο Δράσης “Ενέργεια 2001”, η Προώθηση του βιοκλιματικού σχεδιασμού κτιρίων και οικισμών⁷ κ.α.. Σε επίπεδο εφαρμογής πάντως τα “κακώς κείμενα” του (Πολεοδομικού) Σχεδιασμού συνεχίζουν να υφίστανται. Πιο συγκεκριμένα ούτε ο νέος οικιστικός νόμος δεν έθιξε την λογική της Εκτός Σχεδίου Δόμησης, που είχε ακολουθήσει και ο νόμος 1337/1983. Μια λογική που οδηγεί σε κακή διαχείριση (κατασπατάληση) και υποβάθμιση της αδόμητης γης και που σε συνδυασμό με την ελλιπή εφαρμογή άλλων εργαλείων (κτηματολογίου, πολιτική τιμών γης κ.λ.π.) εμποδίζει μια “οικολογικότερη” οικιστική ανάπτυξη. Συνολικά οι παραπάνω αναφερόμενες παρεμβάσεις δεν ξεφεύγουν από την αποσπασματικότητα και την έλλειψη ένταξης των στόχων των τομεακών πολιτικών (αγροτική, μεταφορών, τουρισμού, βιομηχανίας κλπ.) σε μια ενιαία σχεδιαστική λογική.

Για τον Ελληνικό Σχεδιασμό και πιο συγκεκριμένα σχετικά με την “διοίκηση των τοπικών υποθέσεων” έγιναν σημαντικές παρεμβάσεις και από την πλευρά του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Αυτή τη στιγμή τόσο ο

νόμος 2218/1994 για μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στην Α'/θμια Τοπική Αυτοδιοίκηση (τους Νέους Δήμους που συστάθηκαν βάσει του νόμου 2539/1997), όσο και ο νόμος 1828/1989 περί εσόδων των ΟΤΑ αρχίζουν, έστω και με μεγάλες καθυστερήσεις στην εφαρμογή τους, να υλοποιούνται. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση παρουσιάζεται πάντως σε μεγάλο βαθμό ανέτοιμη να αντεπεξέλθει στις σχεδιαστικές⁸ και διαχειριστικές απαιτήσεις⁹ του νέου ρόλου της, ενώ η συμμετοχή της στη χάραξη τοπικών στρατηγικών και πολιτικών είναι στην πράξη περιορισμένη και κυρίως γνωμοδοτικής φύσης¹⁰. Επιπλέον δεν πρέπει να λησμονείται το γεγονός, ότι ο τρόπος που αντιμετωπίζονται τα αναπτυξιακά θέματα και σε τοπικό επίπεδο, με αντανάκλαση την κατάρτιση των (τοπικών) προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων, λαμβάνει περισσότερο υπόψη οικονομικά μεγέθη, αναμενόμενες θέσεις εργασίας και λιγότερο την περιβαλλοντική διάσταση.

Τέλος, δε χρειάζεται να γίνει εκτενής αναφορά στο ότι στις παραπάνω διαδικασίες ο μεγάλος απών είναι ο απλός πολίτης. Παρόλο που η συμμετοχή των ενδιαφερομένων πολιτών προβλέπεται σε μεγάλο βαθμό τόσο από πολεοδομικά, νόμος 1337/1983, όσο και από αντίστοιχα περιβαλλοντικά εργαλεία (π.χ. ΚΥΑ 75308/5512/1990)¹¹, οι πολίτες στην πράξη συμμετέχουν και ενεργοποιούνται μόνο όταν θίγονται ατομικά τους συμφέροντα. Χωρίς όμως συμμετοχή των διαφορετικών ομάδων και συμφερόντων στη διαδικασία του σχεδιασμού και της απόφασης, Τοπική Agenda 21 δεν μπορεί να υπάρξει. Αυτή η συμμετοχή δεν είναι τυπικής μορφής αλλά αντίθετα προϋποθέτει πρόσβαση στην πληροφόρηση και εξοικείωση με ειδικά θέματα, ενεργή παρουσία, επιχειρηματολογία, τήρηση δημοκρατικών διαδικασιών, πολιτισμική αγωγή των συμμετεχόντων και δυνατότητα έκφρασης. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται ταυτόχρονα αποδοχή της κοινωνικής ευθύνης, αναγνώριση των μακροπρόθεσμων συνεπειών των σημερινών αποφάσεων και τέλος αλλαγές στη σχέση πολίτη-διοίκησης. Έτσι ο πολίτης αναδεικνύεται σε σημαντικό δρώντα (actor) σε θέματα αναπτυξιακών επιλογών και διαδικασίας αποφάσεων¹². Ο δρόμος λοιπόν για την επίτευξη τέτοιων συμμετοχικών δια-

δικασιών φαίνεται να είναι ακόμη μακρύς για την Ελλάδα.

Συνοψίζοντας, η γενικότερη οικονομική αδυναμία της τοπικής και κεντρικής κυβέρνησης, η έλλειψη τεχνογνωσίας και εξειδικευμένου προσωπικού σε τοπικό επίπεδο (που όμως στο μέλλον με την κάλυψη των προβλεπόμενων θέσεων επιστημονικού προσωπικού προβλέπεται να περιοριστεί), το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο και ο χαμηλός βαθμός συμμετοχής σε διαδικασίες αλλά και συνειδητοποίησης στα περιβαλλοντικά θέματα αποτελούν δυσμενείς παραμέτρους για την προώθηση της Τοπικής Agenda 21 στις Ελληνικές Πόλεις.

Όπως ειπώθηκε, για τη δημιουργία Τοπικής Agenda 21 απαιτείται η εφαρμογή μιας σειράς εργαλείων, τα οποία σε μεγάλο βαθμό απουσιάζουν από την Ελληνική σχεδιαστική πραγματικότητα. Πέρα από τα κλασσικά κανονιστικά εργαλεία προβλέπονται και διαχειριστικά εργαλεία και εργαλεία ήπιων πολιτικών. Στο πρώτο είδος εργαλείων σχεδιασμού περιλαμβάνονται τα θεσμικά μέτρα, προγράμματα, σχέδια, νομοθετικές εντολές και έλεγχος. Εδώ μπορούν να ενταχθούν εργαλεία Οικιστικής Πολιτικής, χρήσεων γης, οικιστική πυκνότητα, συντελεστές δόμησης και δείκτες σχετικά με την οικολογία της πόλης (π.χ. ένταξη κατάλληλων δεικτών στον Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό και ως εκ τούτου και στην έκδοση οικοδομικών αδειών), Πολιτική γης, δημιουργία Κτηματολογίου κ.λ.π. Παράλληλα, εργαλεία οικονομικού (επιδότησεις, κίνητρα) και διαχειριστικού χαρακτήρα μπορούν να στηρίξουν το Τοπικό Σχέδιο Δράσης. Το ίδιο ισχύει και για τα εργαλεία ήπιων πολιτικών (soft policies), όπως η διοργάνωση ανοικτών συζητήσεων, η κινητοποίηση του δημόσιου ενδιαφέροντος, η δημιουργία αναπτυξιακών εταιρειών κ.λ.π. (Hesse 1996, Selle 1994, Maier 1990).

3.2. Δώδεκα βήματα για τη διατύπωση της Τοπικής Agenda 21

Για την προώθηση της Τοπικής Agenda 21 υπήρξε τα τελευταία χρόνια, όπως ήδη αναφέρθηκε, μια σειρά πρωτοβουλιών σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, στις οποίες συμμετείχε και η Ελ-

λάδα με εκπροσώπους της. Παρακάτω παρουσιάζονται δώδεκα σημαντικά βήματα για τη δημιουργία της Τοπικής Agenda 21. Προέρχονται από το κείμενο του Ευρωπαϊκού Σχεδιαστικού Οδηγού Τοπικής Agenda 21 όπως διατυπώθηκαν από το Διεθνές Συμβούλιο για Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες το 1995. Ο παραπάνω οδηγός φιλοδοξεί να χρησιμεύσει ως “μεθοδολογία” για τους δήμους που δε διαθέτουν Τοπική Agenda 21, ενώ γι’ αυτούς που βρίσκονται στο στάδιο της σύνταξής της, μπορεί να λειτουργήσει ως “βαρόμετρο” για μια κριτική θεώρηση των σχετικών δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα λοιπόν με τον Ευρωπαϊκό Σχεδιαστικό Οδηγό Τοπικής Agenda 21, τα 12 βήματα μεθοδολογίας είναι:

1. Πρωτοβουλία¹³ για τη δημιουργία της Τοπικής Agenda 21.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση οφείλει στο αρχικό αυτό στάδιο να δραστηριοποιηθεί είτε στην κατεύθυνση της πρωτοβουλίας είτε στο να στηρίξει και να φέρει κοντά τοπικές ομάδες που έχουν ήδη ξεκινήσει μια τέτοια πρωτοβουλία. Στη συνέχεια πρέπει η Τοπική Αυτοδιοίκηση να διευκρινίσει από ποιες υπηρεσίες θα καλυφθούν οι νέες διοικητικές ανάγκες που θα προκύψουν και ποιο θα είναι το χρηματοδοτικό πλαίσιο ενόψει της Τοπικής Agenda 21. Το ίδιο το Δημοτικό Συμβούλιο θα πρέπει να αποφανθεί σχετικά με την υπογραφή της Χάρτας των Ευρωπαϊκών Πόλεων και Οικισμών προς την Αειφορία (Μελλοντικότητα) (Χάρτα του Aalborg), που ως ενέργεια θα σηματοδοτήσει και επίσημα την έναρξη των διεργασιών προς την Τοπική Agenda 21.

2. Δημιουργία ενός Φορέα.

Η επίτευξη αντιπροσώπευσης διαφορετικών αντιλήψεων και συμφερόντων των πολιτών, συνηγορεί στην ίδρυση ενός Φορέα Τοπικής Agenda. Ειδικά για τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα συνιστάται η σύσταση ενός τέτοιου Φορέα, που να αποτελείται από περισσότερες από μια διευθύνσεις ανάλογα με τις θεματικές ενότητες. Ο Φορέας θα πρέπει επίσης να έχει μια τέτοια σύνθεση, ώστε η επιρροή καλά οργανωμένων ομάδων και με εμπειρία σε διαπραγματευτικά τραπέζια να μην αποβεί σε βάρος (ή να οδη-

γήσει στον αποκλεισμό) χαμηλόφωνων συμμετεχόντων, με μικρή εμπειρία σε τέτοιες διαδικασίες.

3. Συζήτηση πλαισίου κατευθυντηρίων στόχων.

Σκοπός είναι η ανοικτή συζήτηση με τους πολίτες εντός και εκτός Φορέα Τοπικής Agenda για τη συγκεκριμενοποίηση της έννοιας “βιώσιμη ανάπτυξη” του παρόντος ΟΤΑ. Εδώ πρέπει να τεθεί το ερώτημα της μελλοντικά επιθυμητής αναπτυξιακής ταυτότητας του ΟΤΑ, ώστε να είναι δυνατή η διατύπωση πλαισίου κατευθυντηρίων στόχων.

4. Ανάλυση Προβλημάτων.

Σιγά-σιγά θα εντοπιστούν τα τοπικά προβλήματα μέσα από το πλαίσιο της μελλοντικά επιθυμητής αναπτυξιακής ταυτότητας του ΟΤΑ. Τα προβλήματα αυτά πρέπει να περιγραφούν και να κατατακτούν θεματικά, ενώ θα πρέπει να διευκρινιστούν και να κατονομαστούν οι αιτίες τους.

5. Διατύπωση-Απόφαση στόχων.

Στο στάδιο αυτό θα πρέπει να διατυπωθούν οι στόχοι. Οι στόχοι που θα τεθούν, ακόμη και αν φαντάζουν ουτοπικοί, πρέπει να διατυπωθούν για να στηρίξουν το σχεδιασμό και στην μακροπρόθεσμη του βάση. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε θέματα συναίνεσης είναι σ’ αυτό το στάδιο καθοριστικός.

6. Επιλογή προτεραιοτήτων.

Ανάλογα με τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στο στάδιο 4 και τους στόχους που διατυπώθηκαν στο στάδιο 5, θα πρέπει να χαραχτούν προτεραιότητες (αξόνων) δράσης. Σε συνδυασμό με τους διαθέσιμους πόρους πρέπει να επιλεγθούν συγκεκριμένα προβλήματα, των οποίων την επίλυση θα δοθεί προτεραιότητα.

7. Διατύπωση Δυνατοτήτων Δράσης.

Για τη λύση ενός προβλήματος μπορεί να εφαρμοστούν συνήθως περισσότερες από μία στρατηγικές και να επιλεγθούν διαφορετικά μέτρα. Αυτές οι διαφορετικές δυνατότητες δράσης θα πρέπει να διατυπωθούν και να αξιολογηθούν.

8. Διατύπωση ποσοτικών στόχων.

Η επίδραση που αναμένεται από την εφαρμογή ενός μέτρου θα πρέπει να εκτιμηθεί, ώστε να μπορεί κατόπιν να ελεγχθεί και να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητά του. Κατά κανόνα τέτοια μέτρα θα πρέπει να διατυπωθούν με ποσοτικούς στόχους (δείκτες) μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (πλαίσιο χρονοδιαγράμματος).

9. Ενσωμάτωση των Μέτρων σε Προγράμματα.

Στις περιπτώσεις που διαφορετικά μέτρα αποσκοπούν στην υλοποίηση ενός συγκεκριμένου στόχου, πρέπει αυτά να ενταχθούν σ' ένα πρόγραμμα μέτρων. Αυτό το πρόγραμμα μέτρων θα πρέπει να περιέχει όλα τα μέτρα προς εφαρμογή με επιμέρους ποσοτικούς στόχους και χρονοδιαγράμματα.

10. Σχέδιο Δράσης.

Σε αυτό το στάδιο γίνεται η ένταξη των επιμέρους προγραμμάτων σε ένα πλατύτερο Σχέδιο Δράσης. Αυτό το Σχέδιο Δράσης αποτελεί τελικά την Τοπική Ατζέντα, που εμπεριέχει το πλαίσιο κατευθυντήριων στόχων, τις προτεραιότητες και τα προγράμματα που έχουν τεθεί.

11. Εφαρμογή και Έλεγχος του Προγράμματος.

Για την υλοποίηση των επιμέρους μέτρων χρειάζεται και πάλι η συμμετοχή διαφόρων ομάδων. Η εφαρμογή των μέτρων θα πρέπει να παρακολουθείται συστηματικά από τον Φορέα ώστε να εντοπίζονται προβλήματα και αδυναμίες.

12. Διαφοροποιήσεις, Αξιολόγηση.

Σε αυτό το στάδιο γίνεται η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων, διαπιστώνονται οι ελλείψεις και παραλείψεις, και εντοπίζονται οι δυνατότητες βελτιώσεων, που συνήθως συνεπάγονται την ανάγκη λήψης νέων μέτρων. Ένας δεύτερος γύρος ξεκινά που μπορεί ίσως να θέσει νέες προτεραιότητες, επαναλαμβάνοντας την όλη διαδικασία από το στάδιο τέσσερα.

4. Συμπεράσματα

Στη βιβλιογραφία έχει εκτεταμένα γίνει λόγος για την ασυμβατότητα των στόχων και τις εν δυνάμει αντιφάσεις που προκύπτουν μέσα από την έννοια της Αειφορίας, του κατά πόσο δηλαδή είναι συμβατή με περιβαλλοντικούς στόχους μια συνεχής κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη (Δελλαδέτσιμας 1997, Μπριασούλη 1997). Παράλληλα έχει τονιστεί το κατ' επίφαση "πρασίνισμα" τρεχουσών πολιτικών διαχείρισης που προσπαθεί να πείσει για ανύπαρκτες αλλαγές προτεραιοτήτων στις αναπτυξιακές επιλογές και έρχεται να λειτουργήσει ως παυσίπονο σε παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα όπως π.χ. του φαινομένου του θερμοκηπίου και των κλιματολογικών αλλαγών καθώς και του οικονομικού κόστους που αυτές συνεπάγονται (Μοδινός 1996).

Χωρίς να μειώνεται καθόλου η σημασία τέτοιων παρατηρήσεων και χωρίς να υποστηρίζεται ότι η Τοπική Agenda 21 θα αποτελέσει πανάκεια για τον Ελληνικό Αστικό Σχεδιασμό, πρέπει να τονιστεί ότι: αναφορικά με το στόχο της Αειφορίας, η ιστορία του σχεδιασμού μας παραπέμπει στο γεγονός, ότι τέτοιοι πολύπλευροι στόχοι εμπεριέχουν εξ' ορισμού μια διάσταση που περισσότερο λειτουργεί ως κατεύθυνση προσανατολισμού και λιγότερο ως συγκεκριμένη προγραμματική δέσμευση προς υλοποίηση (Furst, Ritter 1993). Σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, που η ανάπτυξη εξαντλείται σε μεγάλα έργα υποδομής, και ο Σχεδιασμός χαρακτηρίζεται από κεντροβαρικότητα και αποσπασματικότητα, η Τοπική Agenda 21 θέτει βασικά ερωτήματα που αφορούν στην ίδια τη διαδικασία του αστικού σχεδιασμού. Τα ερωτήματα αυτά αφορούν ζητήματα στόχων, αξιακού πλαισίου, πολιτικοθεσμικών διαδικασιών και σχεδιαστικών εργαλείων.

Τέλος, παρόλο που το γενικότερο πλαίσιο στην Ελλάδα δεν είναι ιδιαίτερα ευνοϊκό για τη δημιουργία Τοπικών Agenda 21, υπάρχουν δύο σημαντικοί λόγοι που τα επόμενα χρόνια μπορεί να ανατρέψουν το ισχύον σκηνικό. Ο πρώτος σχετίζεται με τη σταδιακή ενίσχυση των κέντρων αποφάσεων από το Εθνικό στο Ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο¹⁴. Έτσι δεν αποκλείεται στο μα-

κροπόθεσμο μέλλον η εισήγηση της υποχρεωτικής διαμόρφωσης Τοπικής Agenda 21 σε διεθνές επίπεδο, τουλάχιστον για τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα. Ο δεύτερος, ίσως και περισσότερο υλοποιήσιμος, σχετίζεται με την εμπειρία των πολυάριθμων πόλεων¹⁵ που έχουν ήδη εντρυφήσει πάνω σε θέματα Τοπικής Agenda 21 και βιώσιμων αναπτυξιακών πολιτικών και μπορούν μέσα στο γενικότερο πλαίσιο ανταλλαγών, συνεργασίας και ισχυόντων αδελφοποιήσεων να επηρεάσουν αλλά και να στηρίξουν πιθανές πρωτοβουλίες που θα αναπτυχθούν στη χώρα μας σε αυτήν την κατεύθυνση. Εδώ συμπεριλαμβάνονται και οι ελληνικές εμπειρίες που θα προκύψουν από το πιλοτικό πρόγραμμα LIFE, και αναμένεται να συμβάλλουν αποφασιστικά στη διάδοση του εργαλείου της Τοπικής Agenda 21.

Σημειώσεις

1. Στο άρθρο αυτό ως αστικός σχεδιασμός (urban planning, Stadtplanung) ορίζεται η διαδικασία ρύθμισης που περιλαμβάνει τις παρεμβάσεις όλων των διαφορετικών (τομεακών) πολιτικών με αναφορά τον αστικό χώρο.
2. Η Σύνοδος αυτή κατέληξε: α) στη Διακήρυξη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη β) την Agenda 21 γ) τη Δήλωση Αρχών για τη Διαχείριση, Διατήρηση και Βιώσιμη Ανάπτυξη Δασών δ) τη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλία και ε) τη Σύμβαση για τις Κλιματολογικές Αλλαγές (UNCED 1992).
3. Ως αειφόρος (βιώσιμη) ανάπτυξη ορίζεται “η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να εμποδίζει την ικανότητα των μελλοντικών γενιών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες και στόχους” (Agenda 21, Εισαγωγή). Σχετικά με τον ορισμό της συγκεκριμένης έννοιας, και τη διαχρονική εξέλιξη αυτής βλέπε (Μπριασούλη 1997). Σύμφωνα δε με τον Kreiblich (1996) υπάρχουν διεθνώς πάνω από 70 ορισμοί σχετικά με το τι είναι βιώσιμη ανάπτυξη.
4. Τα κεντρικά θέματα της οποίας ήταν: α) Χορήγηση μιας αποδεκτής κατοικίας για όλους β) Προώθηση μιας βιώσιμης οικιστικής και αστικής Ανάπτυξης.
5. Η ΚΕΔΚΕ αποτελεί τον συντονιστικό οργανισμό της Τοπικής Agenda 21 για όλους τους Ελληνικούς Δήμους και Κοινότητες.
6. Με στόχο την δημιουργία συνθηκών ασφάλειας, υγιεινής, ισότιμης διαβίω-

σης και την εξασφάλιση επαρκούς στέγης για όλους τους πολίτες στις πόλεις. Παράλληλα προωθούνται στο πλαίσιο αυτού προγράμματος αστικού σχεδιασμού για την δημιουργία σχεδίων πόλεων (όπου δεν υπάρχουν), προγράμματα προστασίας ιστορικών και παραδοσιακών περιοχών κ.α..

7. Στα πλαίσια εθνικών ερευνητικών προγραμμάτων ή Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων όπως το SAVE, JOULE II, THERMIE A, REBUILD με αντικείμενα την εξοικονόμηση ενέργειας, την χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και την ενσωμάτωσή τους σε κτίρια και οικισμούς καθώς και την κατασκευή Οικολογικών-βιοκλιματικών κτιρίων.

8. Π.χ. ακόμη και σε επίπεδο οίνταξης προτάσεων των προτεινόμενων προς ένταξη έργων στο Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ε.Π.Τ.Α.).

9. Π.χ. σχετικά με την επιβολή τοπικής φορολογίας.

10. Ήδη με τον 2508/1997 (παρ. 7, Αρθ. 25) μπορούν να μεταβιβαστούν όλες οι αρμοδιότητες που αφορούν την υλοποίηση και εξειδίκευση του στόχου και κατευθύνσεων του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου στους Δήμους και κοινότητες που αποδεδειγμένα διαθέτουν οργανωμένη υπηρεσία πολεοδομικού σχεδιασμού. Εδώ πάντως πρέπει να τονιστεί ότι η ενεργολογία των αρμοδιοτήτων και της οικονομικής αποδιαχείρισης σε τοπικό επίπεδο δεν θεωρείται πανάκεια για τα υπάρχοντα προβλήματα, ειδικά όταν οι Έλληνες τοπικοί άρχοντες αναπαράγουν σε τοπικό επίπεδο τους μηχανισμούς της κεντρικής εξουσίας (πελατειακές σχέσεις, ελλείψεις ελέγχων, αδιαφάνεια κλπ.) (Ψιχοπαίδης, Γετίμης 1989).

11. Περί Καθορισμού τρόπου ενημέρωσης των πολιτών και φορέων εκπαικώ-πησης τους για το περιεχόμενο της Μελέτης Περιβαλλοντικών Εππτώσεων Έργων και Δραστηριοτήτων σύμφωνα με τηνπαρ. 2. του άρθ. 5 του νόμου 1650/1986.

12. Η απόφαση σηματοδοτείται ως μια σημαντική διαδικασία. Δεν είναι απλά ένα στάδιο του σχεδιασμού έξω και πέρα από τις κοινωνικές ομάδες. Η έγκαιρη ενημέρωση και η συμμετοχή διαφορετικών ομάδων και συμφερόντων στην διαδικασία αποφάσεων αποτελεί σημαντική προϋπόθεση του σχεδιαστικού αυτού σταδίου (decision making). Τα στοιχεία πάνω στα οποία στηρίζεται η κρίση ενός actor διατίθενται σε όλους τους υπόλοιπους συμμετέχοντες. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο σηματοδοτούνται σταδιακά αλλαγές σε σχέση με τον τρόπο που παίρνονται οι αποφάσεις. Η φιλοσοφία τους βασίζεται λιγότερο στις εγωιστικές συμπεριφορές και την αδιαλλαξία και περισσότερο στην επιχειρηματολογία και την μη απόκρυψη διαπραγματευτικών πληροφοριών (Scharpf 1993). Παράλληλα ο εκπρόσωπος του Φορέα προωθείται σαν συντονιστής του διαπραγματευτικού τραπεζιού αφού καλείται να ασκήσει τον ρόλο

του διαμεσολαβητή (mediator), να μελετήσει και να προτείνει διαφανείς και κοινά αποδεκτές διαδικασίες στις διαπραγματεύσεις (negotiations) και να αναλάβει συντονιστικές πρωτοβουλίες προώθησης συναινετικών αποφάσεων.

13. Μια τέτοια πρωτοβουλία (βλ. Διεθνές Συμβούλιο για Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες 1995) προέρχεται συνήθως από: α) τον τοπικό οικονομικό χώρο (Ένωση Επαγγελματιών/Εμπόρων, Βιομηχανικό Επιμελητήριο) β) τον τοπικό κοινωνικό χώρο (Πανεπιστήμιο, κοινωνικοί και πολιτιστικοί φορείς, δημοτικά ιδρύματα) γ) τον τοπικό οικολογικό χώρο (οικολογικές οργανώσεις) δ) τον τοπικό Αναπτυξιακό/Σχεδιαστικό τομέα (Τεχνικό Επιμελητήριο, Διεύθυνση Πολεοδομικού Σχεδιασμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αναπτυξιακές Δημοτικές Επιχειρήσεις). Η εμπειρία του εξωτερικού δείχνει ότι παρόμοιες πρωτοβουλίες ξεκίνησαν κυρίως από οικολογικές ομάδες αλλά και από τον Αναπτυξιακό/Σχεδιαστικό τομέα (Kuhn/Zimmermann/Zimmermann 1996). Για την περίπτωση της Ελλάδας θα μπορούσαμε να συμπληρώσουμε και μια πιθανή συμβολή από τον κοινωνικό χώρο με βασικό εκπρόσωπο το Πανεπιστήμιο.

14. Η επικύρωση της Agenda 21 στην Σύνοδο του Ρίο αποτέλεσε μια σημαντική απόφαση για την Περιβαλλοντική και όχι μόνο πολιτική που λήφθηκε σε διεθνές επίπεδο, και που δέσμευσε όμως ρητά εθνικές πολιτικές. Επιβεβαιώνεται έτσι στην συγκεκριμένη περίπτωση, εκτός άλλων, η ενίσχυση αφενός του διεθνούς (υπερεθνικού) αλλά και του τοπικού (υποεθνικού) επιπέδου διακυβέρνησης και η αποδυνάμωση αφετέρου των εθνικών κυβερνήσεων (Heritier u.a. 1994).

15. Μέχρι το τέλος του 1997 καταγράφηκαν πάνω 1800 δήμοι/κοινότητες σε 64 διαφορετικές χώρες παγκόσμια που διαθέτουν ή βρίσκονται στην διαδικασία διατύπωσης μιας Τοπικής Agenda 21.

Βιβλιογραφία

- Aalborg-Charta (1994): *Charta der Europäischen Städte und Gemeinden auf dem Weg zur Zukunftsbeständigkeit*.
- Agenda 21 (1992): Bundesumweltministerium; Agenda 21 der Konferenz der Vereinten Nationen für Umwelt und Entwicklung im Juni 1992 in Rio. Reihe Umweltpolitik.
- Banister, D., Watson S., Wood, C., (1997): "Sustainable Cities: Transport, energy, and urban form". Environment and Planning B: Planning and Design, vol. 24, London.

- Bezirksamt Berlin-Koepenick (1995): Arbeitsblätter zur Erarbeitung einer Lokalen Agenda 21. Berlin.
- Billharz, S., Moldan, B. (Ed.) (1996): Scientific Workshop on Indicators of Sustainable Development. Scope. Charles University Environmental Center. Prag.
- Brundtland, G., et al. (1987): *Our Common Future: World Commission on Environment and Development*. Oxford.
- Dangschat, J., (1997): "Sustainable City" in: Brand K.-W. (Hrsg.): *Nachhaltige Entwicklung. Eine Herausforderung an die Soziologie*, Leske & Budrich, Opladen.
- Fürst, D., Ritter, E.-H. (1993): *Landesentwicklungsplanung und Regionalplanung*, Ein verwaltungswissenschaftlicher Grundriss, Werner-Verlag, 2. Auflage, Düsseldorf.
- Δελλαδέτσιμας, Π. Μ., (1997): "Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, ο σχεδιασμός του χώρου και η περίπτωση της Ελλάδας", Τόπος, τ. 12, Αθήνα.
- Getimis, P., (1992): "Greek urban conflicts and policies" in: Dunford, M., Kafkalas, G. (Ed.): *Cities and Regions in the New Europe*, Belhaven Press, London.
- Hesse, M., (1996): "Nachhaltige Raumentwicklung", Raumforschung und Raumordnung, Heft 2/3, Bonn.
- Heritier A., Mingers, S., Knill, Ch., Becka, M., (1994): *Die Veränderung von Staatlichkeit in Europa*. Ein regulativer Wettbewerb: Deutschland, Gross Britannien, Frankreich in der Europäischen Union, Leske & Budrich, Opladen.
- International Council for Local Environmental Initiatives (1995): *European Local Agenda 21 Planning Guide*, Freiburg.
- Kreiblich, R. (Hrsg.) (1996): "Nachhaltige Entwicklung". Leitbild für die Zukunft von Wirtschaft und Gesellschaft. Weinheim/Basel.
- Kuhn, S, Zimmermann, K. O., Zimmermann, M., (1995): *Lokale Agenda 21 für zukunftsbeständige Stadtentwicklung*, Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau (Hrsg.), Bonn.
- Kuhn, S, Zimmermann, K. O., Zimmermann, M., (1996): "Generation 21 der Stadtentwicklungsplanung", Informationen zur Raumentwicklung, Heft 2/3, Bonn.
- Lichtenberger, E. (1993): "Stadtökologie und Stadtgeographie" in: Sukopp, H., Wittig, R. (Hrsg.) *Stadtökologie*, Gustav Fischer, Stuttgart, Jena, New York.

- Lokale Agenda 21 in Hannover (1997). *Materialien zur Lokalen Agenda 21 in Hannover*, Hannover.
- Μοδινός, Μ., (1996): *Η Αρχαιολογία της Ανάπτυξης*, Πράσινες Προοπτικές, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο.
- Μαριασούλη, Ελ., (1997): "Δείκτες Αειφορίας: κριτική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας", Τόπος, τ. 12, Αθήνα.
- Nijkamp, P, Perrels A., (1994): *Sustainable Cities in Europe*, Earthscan Publications Limited, London.
- Οικονόμου, Δ., (1995): "Χρήσεις Γης και Δόμηση Εκτός Σχεδίου: η ελληνική εκδοχή της αειφορίας", στο: *Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης* τόμος II, ΣΕΠ και Τόπος, Αθήνα
- Scharpf, F.W., (1993): *Positive und negative Koordination in Verhandlungssystemen*, *Politische Vierteljahresschrift*, Sonderheft 24/1993, Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Selle, K., (1994): "Kooperative Problemlösungen". In: Boching, S., Selle, K. (Hrsg.): *Freiräume für die Stadt*, Bd.2., Dortmund.
- ΥΠΕΧΩΔΕ (1995): *Η Ελλάδα, Οικολογικό και Πολιτισμικό Απόθεμα. Δεδομένα, Δράσεις, Προγράμματα για την Προστασία του Περιβάλλοντος*, Αθήνα.
- ΥΠΕΧΩΔΕ-ΕΚΚΕ (1997): *Φορείς που έχουν σχέση με το Περιβάλλον. Κατάλογος μη κυβερνητικών οικολογικών περιβαλλοντικών οργάνωσεων*. Αθήνα
- Ψυχοπαίδης, Κ., Γετίμης, Π., (1989): *Ρυθμίσεις Τοπικών Προβλημάτων*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα.